



## TÜRKİYE'NİN KALKINMASINDAKİ GÜÇLÜ POTANSİYEL "GAP"

Mehmet BÜLBÜL

Prof.Dr., A.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü.

**G**ünümüz toplumları, ekonomik büyüme ve kalkınmada yarış halindedir. Az gelişmiş toplumlar, geri kalmışlıktan kurtulabilmek için sanayileşmeye çalışırken, kalkınmış toplumlar, sanayiye ilişkin teknolojilerini geliştirmeye devam etmektedirler.

Sanayileşmenin yanı başında, özellikle açık tehlikesinin belirlediği günümüzde her türlü tarımsal verimliliğin artırılması ve tarım alanlarının geliştirilmesi yaşamsal bir önem kazanmıştır.

Tarım ve sanayinin kesin bir çizgiyle birbirinden ayrılması mümkün değildir. Çünkü tarım ve sanayi birbirinin tamamlayıcısı ve destekleyicisidir. Tarım sektörü verimliliğini artırmak için sanayinin ürettiği girdileri (ilaç, yem, gübre, makine vb.) kullanmak zorundadır. Sanayinin de önemli bir bölümü tarıma dayalıdır ve bu kesim, tarım alanında elde edilen ürünleri (lif bitkileri, yağ bitkileri, tütün vb.) girdi olarak kullanır. Sanayinin bağımlı olduğu temel girdilerden biri de enerjidir. Tarımda ise, tarımsal verimliliğin artırılması için temel girdi olarak kullanılan su aynı derecede önem taşır.

Çok eski çağlardan beri insanlar çeşitli şekillerde su kaynaklarından yararlanmışlar, gerektiğinde arazilerini sulamak gerektiğinde ise arazilerini taşkınlardan korumak için su kaynaklarına yakın ilgi duymuşlardır. Daha sonra teknik geliştiçe suların enerji kaynağı olarak da yararlanılmıştır.

Planlı kalkınma dönemi içerisinde ülke kaynaklarının rasyonel şekilde kullanılması hızlandırılmıştır. Tarımda verimliliğin artırılması, tarımsal alanların genişletilmesi, tarım arazisi ve yerleşim birimlerini sel ve taşkınlardan koruma, sulama ve içme suyu elde etme, modern yaşamın ve sanayinin gerektirdiği elektriği yeterli miktardan ucuz ve sürekli olarak elde edebilmek için akarsulardan yararlanma önem kazanmıştır. Güneydoğu Anadolu Projesi, böyle bir düşüncenin eseridir. Ancak bu bölge ile ilgili su kaynaklarına ilişkin çalışmalar planlı dönemin öncelerinden başlar.

### NEDEN GAP?

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, eski çağlardan medeniyetin beşiği olan Mezopotamya toprakları üzerinde yer almasına rağmen, diğer bölgelerimize nazaran daha az gelişmiştir. Bölgenin ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı bulunmaktadır ve altı aya yakın yaz kuraklığı nedeni ile kuru tarım tekniği yaygınlaşmıştır. Bölgedeki işlenebilir arazinin ancak % 3'ü sulanabilmektedir. Bu durumu değiştirmek için, bölgenin iki önemli akarsuyu olan Fırat ve Dicle'nin sularının, sulama ve enerji üretimi amacıyla değerlendirilmesi düşünülmüştür. Ama GAP sadece enerji ve sulama amacını gerçekleştirmeye yönelik barajlar ve hidroelektrik santralleri

zincirinden oluşmamaktadır. Bunun yanında bölgenin her çeşit altyapı, tarımsal yapı, ulaştırma, sanayi, eğitim, konut, sağlık sektörlerinin gelişme tesirlerini ve hizmetlerini kapsayan, bölgenin kalkınmasını amaçlayan entegre bir projedir. Projenin ekonomik boyutu yanında sosyo-kültürel yönü de büyük önem taşımaktadır. Bu yolla GAP, ülkemizdeki bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldıramamızda önemli bir anahtar rolünü üstlenecektir.

### GAP'İN AMAÇLARI

Projenin bölgede genel kalkınmayı sağlayacak hedefleri yanında tarımsal kalkınma ve sınıai kalkınma hedefleri de vardır.

#### Projenin Genel Kalkınma Amaçları:

— Ekonomik yapıyı geliştirerek GAP bölgesindeki gelir düzeylerini yükseltmek ve böylece GAP bölgesi ve diğer bölgeler arasındaki gelir farklılığını daraltmak,

— Kırsal alandaki verimliliği ve istihdam olanaklarını artırmak,

— GAP Bölgesindeki büyük kentlerin nüfus emme kapasitesini artırmak,

— Bölge kaynaklarının etkili kullanımı yoluyla, kendi başına ekonomik büyüme, sosyal istikrarın ve ihracatın teşviki gibi ulusal amaçlara katkıda bulunmak.

#### Projenin Tarımsal Kalkınma Amaçları:

— Tarımsal verimliliğin artırılması ve çiftçilik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi yoluyla kırsal bölgelerdeki gelir düzeylerini yükseltmek.

— Tarımsal sanayilere yeterli girdiyi sağlamak,

— İstihdam olanaklarını artırarak kırsal nüfusun dışı göç etme eğilimlerini en aza indirmek,

— İhraç edilebilir ürünlerin üretilmesine katkıda bulunmak.

#### Projenin Sınıai Kalkınma Amaçları:

— Bir yandan GAP Bölgesinin ekonomik kalkınmasında itici bir güç rolü diğer yandan eğitim-öğretim ve teknolojik gelişme için bir talep yaratıcısı rolünü oynayarak GAP bölgesinin imajını, toplumsal refahını ve halkın motivasyonunu geliştirmek,

— Yüksek geliri istihdam olanaklarını genişleterek, bölgeler arası gelir eşitsizliklerinin giderilmesine katkıda bulunmak,

— İhracatın teşviki ve döviz gelir ve tasarruflarının artırılması konusundaki ulusal amaçlara katkıda bulunmak.

#### Bu Amaçları Gerçekleştirmek İçin Uygulanacak Stratejiler; Projenin Genel Kalkınma Stratejisi

— Sulama, kentsel ve sınıai kullanımlar açısından toprak ve su kaynaklarını geliştirmek ve yönetmek,

— Daha iyi tarımsal işletme yönetimi, tarımsal pratikler ve bitki desenleri uygulayarak arazi kullanımını geliştirmek,

— Tarımla ilişkili ve yerel kaynaklara dayalı üretime özel ağırlık vererek imalat sanayilerini teşvik etmek,

— Yöre insanlarının ihtiyaçlarına cevap verecek, teknik ve yönetici personelin bölgede kalkınmasını teşvik edecek şekilde sosyal hizmetleri sağlamak.

#### **Projenin Tarımsal Kalkınma Stratejisi**

— Olumsuz tarım şartlarının üstesinden gelmede etkili olacak yerlerde sulama olanaklarının sağlanması,

— Gübre, tarımsal ilaçlar, maddeler ve sulama sununun uygun bir bileşimi içinde tarımsal mekanizasyonu geliştirmek,

— Daha iyi girdileri yeterli miktarda ve kalitede zamanında dağıtmak.

— Toprak mülkiyet sistemini iyileştirmek,

— Çiftçilerin teşviki için, fiyat ve pazarlamayı geliştirmek,

#### **Sulama İle İlgili Tarımsal Kalkınma Stratejisi**

— Agro-ekolojik koşullar ve pazarlama dikkate alınarak stratejik ürünleri saptamak ve teşvik etmek,

— Yüksek ürün yoğunluğunu sulama ücretlerini ayardayarak ve ürün rotasyonlarını yerleştirerek teşvik etmek,

— Sulanan alanlardaki çiftçileri su kullanımı ve tarımsal yayım için teşkilatlandırmak.

#### **Hayvancılık İle İlgili Tarımsal Kalkınma Stratejisi**

— Hayvancılıkta verimliliğin artırılması için,

a) Suni ve tabii tohumlama ile yerli sığır ırklarının geliştirilmesi,

b) Mer'a yönetimi, yem bitkileri ve konsantre yem üretimi yoluyla hayvanların beslenmesini iyileştirmek,

c) Veterinerlik hizmetlerinin geliştirilmesi,

— Ticarî hayvancılık üretimini geliştirmek için, fiziksel altyapıyı iyileştirmek.

#### **Balıkçılık ve Ormancılık İle İlgili Kalkınma Stratejisi**

— Baraj göllerinden yararlanarak iç su balıkçılığını teşvik etmek,

— Kuluçka tesisleri, balık yavrusu üretimi, eğitim ve araştırma, ürün işleme, pazarlama ve fiyatlandırma dahil olmak üzere su ürünleri üretimi için bir destek hizmetleri paketi sunmak,

— Orman alanlarında ve baraj gölleri çevresinde yoğun bir ağaçlandırma faaliyeti sürdürmek ve işletme bazında ağaç dikimini teşvik etmek.

#### **Projenin Sınai Kalkınma Stratejisi**

— Mevcut yerel hammaddeleri kullanan ve ihracata yönelik sanayileri saptamak ve aşamalı olarak geliştirmelerini teşvik etmek,

— Üretim ve yönetim teknolojilerini, sermaye teminini, girişimciliğin geliştirilmesini ve uluslararası pazarlara açılmayı göstermek için stratejik önemdeki endüstrileri örnek olarak değerlendirmek

— Karşılaştırmalı yerleşimi avantajları ve illerarası ilişkileri göz önüne alarak, az gelişmiş beş ilin her birinde en az bir tane stratejik sanayi kurmak.

— İlgili kamu kuruluşlarının fonksiyonlarının iyileştirilmesi,

— Kredi, bilgi ve teknik destek sağlayarak, yerel girişimcileri teşvik etmek.

Belirlenen bu hedef ve stratejiler tarımdan sanayiye, ulaşımdan sosyal sektörlere kadar birçok sektörlerle kadar birçok sektörü kapsamaktadır. Projenin gerçekten ülkemize yararlı olabilmesi için belirlenen hedeflere en kısa zamanda ulaşmak zorunluluğu vardır. Aksi takdirde projenin bölgeye ve ülke ekonomisine tam anlamıyla faydalı olabilmesi mümkün değildir.

## **TOPRAK MÜLKİYETİ SORUNU**

**Suat AKSOY**

Prof.Dr., A.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü,

**T**oprak ve Tarım Reformu Yasası'nca 1973 yılında Şanlıurfa ili, reform bölgesi olarak ilan edilmişti. Bu ilimizin reform bölgesi olarak seçiminde, diğer gerekçeler yanında, kuşkusuz buradaki dengesiz ve çarpık toprak dağılımı en önemli rolü oynamıştı. Ama o günden bu yana, gelişmeler bu dengesizliğin giderilmesi yönünde olmamıştır. Bugün Güneydoğu Anadolu Projesi'nin gerçekleşmesiyle, sulamaya açılacak olan bu topraklarımızdaki mülkiyet hakkıyla ilgili gelişmelerin kısa tarihçesini gözden geçirmek, bize bu konuda alabileceğimiz büyük bir ders verecektir.

Şanlıurfa ilinin toprak ve tarım reformu bölgesi olarak ilanından sonra, bu il sınırları içinde 1.690.000 dönüm toprak kamulaştırılmıştır. Oysa, topraksız ve az topraklı çiftçi ailelerine bu yasa gereğince dağıtılan toprak miktarı, sadece 230.000 dönüm olmuştur. Kamulaştırılan toprakların çok büyük bir bölümü dağıtılmayarak hazinenin elinde bırakılmıştır. Böyle bir uygulama yasanın amacına ters düşmekteydi. Çünkü, toprakların ka-

mulaştırılmasının amacı, bunların topraksız ve az topraklı çiftçilere dağılımıdır. Ancak bundan sonra, daha da ilginç gelişmeler oldu.

Toprak ve Tarım Reformu Yasası, Anayasa Mahkemesi kararı gereğince 1978 yılında yürürlükten kalktıktan sonra, 1 Aralık 1984'te "Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu" yürürlüğe girdi. Bu yasa gereğince, 1986 yılında gene Şanlıurfa ili reform bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bu son çıkan yasadaki kamulaştırma sınırı, Toprak ve Tarım Reformu'ndaki sınırdan daha yüksek tutulmuş ve ilginç bir uygulamayla, eski toprak sahiplerine, başvuruları durumunda aradaki farkı geri alabilme hakkı verilmiştir. Nitekim, buna dayanarak geri alma isteminde bulunan 1316 kişiye 853.359 dekar toprak geri verilmiştir. Ayrıca, yasanın 13. maddesi uyarınca, satış isteminde bulunan 2259 kişinin 177.047 dekar toprağı satmasına izin verilmiştir.